

ชื่อเมืองในประเทศเยอรมนีที่สัมพันธ์กับแม่น้ำ Germany's City Names Related to Rivers

บุญมา พรหมสาขา ณ สกลนคร¹ และ รัตนา จันทร์เทาวิ²

Boonma Brahmasakha¹ and Rattana Chanthao²

^{1,2}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

^{1,2}Faculty of Humanities and Social Sciences

^{1,2}มหาวิทยาลัยขอนแก่น

^{1,2}Khon Kaen University

บทคัดย่อ

การตั้งชื่อเมืองของแต่ละประเทศนั้นสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการใช้ภาษา และยังแสดงลักษณะภูมิประเทศ เนื่องจากชื่อสถานที่ทางธรรมชาติเหล่านี้มักจะถูกนำมาตั้งเป็นชื่อเมืองด้วย ประเทศเยอรมนีตั้งชื่อที่สัมพันธ์กับแม่น้ำจำนวนมาก ดังนั้นบทความนี้จะอธิบายชื่อเมืองของประเทศเยอรมนีที่เชื่อมโยงกับแม่น้ำ โดยการรวบรวมชื่อเมือง (Kreis) ทั้งหมดของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและนำมาคัดเลือกเฉพาะชื่อเมืองที่มีคำที่แสดงความสัมพันธ์กับแม่น้ำในลักษณะต่างๆ

ผลการศึกษาพบว่าชื่อเมืองที่มีคำแสดงความเชื่อมโยงกับแม่น้ำมีทั้งสิ้นจำนวน 73 เมือง แบ่งออกเป็น ชื่อเมืองที่ปรากฏชื่อแม่น้ำ จำนวน 54 เมือง ชื่อเมืองที่ปรากฏแหล่งกำเนิดของแม่น้ำ จำนวน 7 เมือง ชื่อเมืองที่ปรากฏชื่อลัทธิ จำนวน 5 เมือง และชื่อเมืองที่ปรากฏชื่อแม่น้ำร่วมกับภูเขา จำนวน 7 เมือง ชื่อเมืองที่ปรากฏในปัจจุบันนั้นส่วนใหญ่เป็นคำศัพท์โบราณที่มีรากศัพท์มาจากภาษาของท้องถิ่นต่างๆ และมีการเปลี่ยนแปลงการออกเสียงไปจากอดีตทำให้ไม่สามารถสืบค้นความหมายของชื่อเมืองบางเมืองได้ในภาษาเยอรมนี ดังนั้น ผลการศึกษานี้จึงสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการตั้งชื่อที่อยู่อาศัยหรือชุมชนโดยใช้คำศัพท์เกี่ยวกับแม่น้ำในลักษณะต่างๆ มาตั้งเป็นชื่อเมือง แสดงให้เห็นว่าชาวเยอรมนีให้ความสำคัญกับแม่น้ำซึ่งเป็นสายเลือดของประเทศเยอรมนี

คำสำคัญ: ชื่อเมือง ชื่อสถานที่ ภูมินาม ภูมิศาสตร์ เยอรมนี

Abstract

The name of each country illustrates the culture of the language and also shows landscape because these nature place names were often named of city or village. In Germany have many cities' name taken from the river name. Therefore, this article will explain the name of city in Germany connecting with the river.

This study collected data from city names (Kreis) of Germany. Then select the specific name with the relationship with the various aspects of the river. The study found that there are 73 Kries linked the rivers. They are divided into 4 categories. That is 54 Kries taken the river's name, 7 Kries taken river's headwater, 5 Kries taken stream's name, and 7 Kries mixed between name of river and mountain. In the present the Kries's name mostly is derived from the local language and changed the spelling and pronunciation from the past time therefore some names cannot be searched their meaning in German language.

The results of this study display the cultural residential name of German by use river name near their community. Some a Kries name use more than one river name or use name of the mountain and river to be named their place. These names shown that how German people emphasize of geography and nature by use their name to be place name.

Keywords: City naming, Place name, River name, Ontology, Germany

1. บทนำ

ภาษาเป็นวัฒนธรรมประการหนึ่งดังนั้นการใช้ภาษาของแต่ละสังคมจึงสะท้อนวัฒนธรรมทางภาษาของสังคมนั้นด้วย การตั้งชื่อสถานที่ในสังคมใดสังคมหนึ่งนั้นสะท้อนถึงการให้คุณค่าของสิ่งที่นำมาตั้งเป็นชื่อสถานที่ของพวกเขาด้วย การตั้งชื่อสถานที่ (place name) เป็นปรากฏการณ์ทางภาษาในสังคมที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง ในประเทศไทยมีนักวิชาการจำนวนมากศึกษาชื่อสถานที่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการศึกษา “ชื่อหมู่บ้าน” ในจังหวัดหรือในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย อาทิ สุจริตลักษณ์ ตีผดุง (2543) ได้ศึกษาชื่อหมู่บ้านในจังหวัดนครปฐม พบว่า หมู่บ้านในจังหวัดนครปฐมแสดงถึงประวัติการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านด้วย หลังจากนั้นสุจริตลักษณ์ ตีผดุง ได้ศึกษาชื่อหมู่บ้านในภาคตะวันตกของประเทศไทย (2544) ซึ่งในภาคตะวันตกมีการใช้ภาษาท้องถิ่นที่แตกต่างจากภาคอื่นๆ เพราะมีชนเผ่าหลายกลุ่มอาศัยอยู่ในพื้นที่ อาทิ มอญ กะเหรี่ยง พม่า ลาว และคนไทย ดังนั้นจึงพบว่าชื่อหมู่บ้านในภูมิภาคตะวันตกนี้มีคำที่เป็นคำภาษาท้องถิ่นของแต่ละชนเผ่า รวมถึงชื่อหมู่บ้านยังเป็นการบันทึกประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและผู้คนด้วย นอกจากนี้ชื่อหมู่บ้านยังบ่งบอกถึงประชาชนหรือชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน และยังบอกถึงสภาพภูมิประเทศของภาคตะวันตกด้วย

สุพัตรา จิรนนทนาภรณ์ และ อัญชลี สิงห์น้อย (2547) เผยแพร่บทความเรื่อง “โครงสร้างภาษาภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดอุตรดิตถ์” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง ภูมินามของหมู่บ้านในเมืองภาคเหนือตอนล่าง ผลการวิจัยแบ่งโครงสร้างชื่อหมู่บ้านออกเป็น 2 ประเด็น คือ โครงสร้างภาษาของชื่อหมู่บ้านพบว่ามีกรตั้งชื่อหมู่บ้านจากการนำคำมูลตั้งแต่ 1 ถึง 5 คำ และความหมายของชื่อหมู่บ้านแสดงถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์เกี่ยวกับแหล่งน้ำ ภูเขาและที่ราบสูง สิ่งก่อสร้าง ลักษณะพื้นดิน ทิศทางและอื่นๆ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าชื่อหมู่บ้านในจังหวัดอุตรดิตถ์มีชื่อแหล่งน้ำเป็นคำประกอบของโครงสร้างชื่อมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.98 หรือจำนวน 196 หมู่บ้าน ซึ่งสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านที่อยู่ใกล้กับแหล่งน้ำประเภทต่างๆ จึงนำมาเป็นชื่อของหมู่บ้านด้วยเพื่อบอกตำแหน่งที่อยู่ของชุมชนดั้งเดิม

งานศึกษาเกี่ยวกับชื่อเมืองที่แสดงสภาพภูมิประเทศนี้ได้แพร่หลายในทวีปยุโรป เช่นกัน งานของ Botolv Helleland (2002) เขาแสดงให้เห็นความสำคัญว่าชื่อสถานที่ (place name) เหล่านี้มีหน้าที่ในการบอกตำแหน่งที่อยู่ของชุมชน แสดงถึงประวัติศาสตร์ชุมชน เมื่อเมืองที่มีความซับซ้อนมากขึ้นย่อมมีชื่อเมืองใหม่ๆ เกิดขึ้น ส่วนเมืองที่ไม่มีผู้คนอยู่อาศัยแล้วชื่อเมืองเหล่านั้นก็จะค่อยๆ หายไป ดังที่เขาอธิบายไว้ ดังนี้

In normal language usage all names have a deictic or monoreferential function. What is particular to place-names is that this monoreferentiality applies to places or localities, i.e. these names have an address function. Every language community has at any time at its disposal the stock of names that the members of society need to communicate with one another. New names are given as the need for them arises, and old names disappear when there is no longer any use for them. (Helleland 2002:1)

นอกจากนี้ Helleland (2012) ได้สนใจศึกษาชื่อเมืองอย่างต่อเนื่องและเขาได้ให้ตัวอย่างชื่อหมู่บ้านในภูมิภาคหนึ่งของประเทศสวีเดน เขาเสนอให้เห็นว่าการศึกษาเกี่ยวกับชื่อหมู่บ้านนั้นเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นด้วย เพราะชื่อหมู่บ้านนิยมใช้ชื่อนามสกุลของผู้บุกเบิกก่อตั้งหมู่บ้าน ใช้ชื่อฟาร์มที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมาเป็นชื่อหมู่บ้าน และใช้ชื่อลักษณะทางภูมิศาสตร์ เช่น แม่น้ำ มาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน ดังนั้น ชื่อเมืองจึงมีคุณค่าควรแก่การศึกษา เพราะนอกจากจะทำให้ทราบประวัติท้องถิ่นแล้ว ยังทำให้เห็นลักษณะภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อด้วย

2. วัตถุประสงค์

บทความนี้ นำแนวคิดเรื่องการตั้งชื่อสถานที่ (Place name) หรือ ภูมินาม (Ontology) ที่บ่งบอกหรือเชื่อมโยงกับสภาพภูมิประเทศ (Geography) มาใช้ในการศึกษาชื่อเมือง (Kreis) ของประเทศเยอรมนี โดยมุ่งอธิบายเกี่ยวกับชื่อเมืองที่ปรากฏหรือเชื่อมโยงกับชื่อแม่น้ำ (River) นำไปอธิบายวัฒนธรรมภาษาในการตั้งชื่อที่อยู่อาศัยของชาวเยอรมัน และนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการอธิบายความหมายของชื่อเมืองในภาษาเยอรมัน เนื่องจากพบว่าประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีชื่อเมืองจำนวนมากที่แสดงลักษณะภูมิประเทศที่สัมพันธ์กับแม่น้ำ อีกทั้งยังในทางภูมิศาสตร์ของประเทศยังมีแม่น้ำจำนวนมากอยู่ทั่วทุกภูมิภาค ดังนั้น การตั้งชื่อเมืองด้วยการใช้ชื่อแม่น้ำหรือคำที่เชื่อมโยงกับแม่น้ำเป็นส่วนหนึ่งของชื่อเมืองจึงน่าจะเป็นวัฒนธรรมทางภาษาในการตั้งชื่อที่อยู่อาศัยของชาวเยอรมัน

3. ชื่อที่บอกลักษณะภูมิศาสตร์

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเป็นประเทศในทวีปยุโรปที่มีภูมิประเทศที่เต็มไปด้วยแม่น้ำในทุกรัฐ ประเทศเยอรมนีแบ่งการปกครองออกเป็น 16 รัฐ (Federal states) หรือในภาษาเยอรมันเรียกว่า Bundesland และในแต่ละรัฐก็แบ่งการปกครองออกเป็นเมืองหลักๆ หลายเมือง ในภาษาเยอรมันเรียกว่า Kreis ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 293 เมืองหลัก ในจำนวนชื่อเมืองหลักเหล่านี้พบว่ามีการตั้งชื่อที่บ่งบอกลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ อาทิ ภูเขา ป่าไม้ และ แม่น้ำ จำนวน 144 เมือง แต่เมื่อวิเคราะห์ความหมายของชื่อเมืองเหล่านั้นแล้ว พบว่า มีชื่อเมืองที่แสดงความเชื่อมโยงกับ แม่น้ำมากที่สุด คือ มีจำนวนถึง 73 เมือง หรือเป็นจำนวนครึ่งหนึ่งของชื่อเมืองทั้งหมดที่แสดงลักษณะภูมิประเทศ ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งอธิบายให้เห็นวัฒนธรรมภาษาในการตั้งชื่อเมืองหลัก (Kreis) ซึ่งในบทความนี้จะเรียกสั้นๆ ว่า “เมือง” ในประเทศเยอรมนีที่นำคำที่สัมพันธ์กับแม่น้ำมาตั้งเป็นชื่อเมืองหรือเป็นส่วนหนึ่งของชื่อเมือง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมภาษาในการตั้งชื่อสถานที่ (place name) ของประเทศเยอรมนีที่เป็นลักษณะเด่น

ประเทศเยอรมนีนอกจากจะมีภาษาประจำชาติแล้วในแต่ละรัฐยังมีภาษาท้องถิ่น (Dialect) ของตนเองหลายภาษาด้วย ดังนั้น แต่ละเมืองจึงตั้งชื่อแม่น้ำด้วยภาษาท้องถิ่นของตน ซึ่งอาจจะไม่สามารถตีความหมายในพจนานุกรมเยอรมนีได้ นอกจากนี้ชื่อเมืองหลายเมืองที่มีการนำชื่อแม่น้ำมาตั้งเป็นชื่อเมืองนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนคำจากภาษาท้องถิ่นมาเป็นภาษาเยอรมนี หรือปรับเปลี่ยนชื่อแต่ยังคงรักษารากศัพท์ในภาษาท้องถิ่นเดิมไว้ ดังนั้น จึงพบว่าชื่อเมืองในการศึกษานี้บางเมืองอาจจะไม่พบความหมายในพจนานุกรม ดังที่กล่าวข้างต้นแล้วว่าประเทศเยอรมนีมีลักษณะภูมิประเทศที่มีแม่น้ำทั่วทั้งประเทศ และมีทิศทางไหลทั้งจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ ทิศใต้ลงสู่ทิศเหนือ ทิศตะวันออกและทิศตะวันตก รูปภาพที่ 1 ต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นแม่น้ำสายสำคัญในประเทศเยอรมนี ดังนี้

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/df/Germanymap2.png>

รูปภาพที่ 1 แม่น้ำสายหลักในประเทศเยอรมนี

จากภาพที่ 1 ข้างต้น พบว่า ประเทศเยอรมนีมีแม่น้ำสายหลักๆ ที่ไหลผ่านประเทศ หรือ มีต้นกำเนิดจากประเทศเยอรมนี จำนวน 32 สาย (Oster, 2007) ดังต่อไปนี้

Altmühl	Aller	Donau	Elde	Ems	Eger	Elbe
Fulda	Havel	Inn	Isar	Kocher	Lech	Lippe
Leine	Lahn	Main	Mosel	Mulde	Neckar	Neisse
Oder	Peene	Rhine	Ruhr	Spree	Saar	Saale
Salzach	Weser	Werra	Weisse	- Elster		

แม่น้ำสายสำคัญสองสายที่ไหลผ่านหลายประเทศในทวีปยุโรป รวมถึงประเทศเยอรมนีด้วย คือ แม่น้ำไรน์ (Rhein) แม่น้ำสายนี้มีความยาว 1,232 กิโลเมตร และแม่น้ำดานูบ (Danau) ที่มีความยาวประมาณ 2,860 กิโลเมตร ดังนั้นในการศึกษานี้จึงพบว่าชื่อเมืองหลายเมืองที่ปรากฏชื่อแม่น้ำสองสายนี้

นอกจากแม่น้ำสายหลักทั้ง 32 สาย ข้างต้นแล้ว ยังมีแม่น้ำสาขาที่ไหลเชื่อมกับแม่น้ำเหล่านี้อีกจำนวนมาก แม้ว่าจะมีระยะทางไม่ยาวมากนัก แต่ก็ทำให้ประชาชนชาวเยอรมนีได้อาศัยแม่น้ำเหล่านี้ในด้านต่างๆ แม่น้ำไม่เพียงจะเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญในอดีตเท่านั้น แต่แม่น้ำยังเป็นแหล่งอาชีพและแหล่งอาหารด้วย ดังนั้นชาวเยอรมนีจึงนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันและใกล้กับแหล่งน้ำโดยเฉพาะแม่น้ำ และใช้ชื่อแม่น้ำเป็นชื่อบอกตำแหน่งที่อยู่ของชุมชนของคนเยอรมนีด้วย ดังจะพบว่าในชื่อเมืองหลายเมืองของเยอรมนีมีค่าที่เป็นส่วนประกอบของชื่อเมืองที่แสดงลักษณะสภาพภูมิประเทศที่เป็นแม่น้ำ ลำธาร หรือเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับแม่น้ำจำนวนมาก รูปภาพต่อไปนี้เป็นตัวอย่างการตั้งถิ่นฐานของชาวเยอรมนีใกล้แม่น้ำสายหลัก ได้แก่ แม่น้ำไรน์ (Rhine) และ แม่น้ำดานูบ (Donau) ซึ่งเป็นแม่น้ำที่ไหลผ่านหลายประเทศในทวีปยุโรป รวมถึงประเทศเยอรมนีด้วย ดังนี้

<http://www.wissen.de/sites/default/files/styles/lightbox/public/wissensserver/jadis/incoming/594220.jpg>

รูปภาพที่ 2 แม่น้ำไรน์ (Rhine) ที่เมือง Köln

<http://www.wissen.de/sites/default/files/styles/lightbox/public/wissensserver/jadis/incoming/594220.jpg>

รูปภาพที่ 3 แม่น้ำดานูบ (Donau) ที่เมือง Passau

ดังที่ได้กล่าวข้างต้นว่าประเทศเยอรมนีมีลักษณะภูมิประเทศเต็มไปด้วยแม่น้ำตลอดแนวภาคเหนือลงใต้และทางทิศใต้ยังมีแม่น้ำที่ไหลพาดจากทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตก เชื่อมต่อกับประเทศอื่นๆ ที่อยู่แวดล้อมประเทศเยอรมนีด้วย ดังนั้นจึงพบว่าชื่อเมืองที่แสดงถึงแหล่งน้ำ จำนวน 78 เมือง จากทั้งหมด 144 เมือง ที่แสดงลักษณะภูมิประเทศแบบต่างๆ อย่างไรก็ตาม แม่ว่าชื่อเมืองส่วนใหญ่จะบอกลักษณะภูมิประเทศที่เป็นแม่น้ำ แต่ก็ยังมีชื่อเมืองที่บอกลักษณะเชื่อมโยงกับแหล่งน้ำ อาทิ ลำธาร ต้นน้ำ และที่ลุ่มน้ำ ด้วยรายชื่อต่อไปนี้เป็นชื่อเมืองที่แสดงลักษณะภูมิประเทศเกี่ยวกับแม่น้ำ โดยแบ่งออกเป็น แม่น้ำ ลำธาร ต้นกำเนิดแม่น้ำ แม่น้ำและภูเขา ดังต่อไปนี้

3.1 ชื่อเมืองที่แสดงความเชื่อมโยงกับแม่น้ำ (Fluss)

ชื่อเมืองที่เกี่ยวกับ “แม่น้ำ” มีจำนวน 54 เมือง โดยอักษรตัวหน้าคือ ชื่อแม่น้ำ

ที่	ชื่อเมือง	ที่	ชื่อเมือง	ที่	ชื่อเมือง
1	Ahrweiler	2	Alb-Donau-Kreis	3	Celle
4	Cham	5	Donau-Ries	6	Elbe-Elster
7	Emsland	8	Ennepe-Ruhr-Kreis	9	Enzkreis
10	Fulda	11	Gifhorn (river corner)	12	Goslar
13	Hannover	14	Havelland	15	Holzminden
16	Höxter	17	Ilm-Kreis	18	Kronach
19	Lahn-Dill-Kreis	20	Landsberg Am Lech	21	Lindau
22	Lippe	23	Main-Kinzig-Kreis	24	Main-Tauber-Kreis
25	Mayen-Koblenz	26	Maerkisch-Oderland	27	Mettmann
28	Neuwied	29	Oberhavel	30	Oder-Spree
31	Paderborn	32	Oberspreewald-Lausitz	33	Regen
34	Rems-Murr-Kreis	35	Pfaffenhofen An Der Ilm	36	Rhein-Erft-Kreis
37	Rhein-Kreis Neuss	38	Rhein-Lahn-Kreis	39	Rhein-Neckar-Kreis
40	Rhein-Pfalz-Kreis	41	Rhein-Sieg-Kreis	42	Rhoen-Grabfeld
43	Rostock	44	Rotenburg (Wuemme)	45	Rottal-Inn

46	Saalekreis	47	Saale-Holzland-Kreis	48	Saale-Orla-Kreis
49	Saarbrücken	50	Schwalm-Eder-Kreis	51	Spree-Neisse
52	Traunstein	53	Wesermarsch	54	Wetteraukreis

ชื่อเมืองข้างต้นมีคำที่แสดงถึงแม่น้ำแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) นำชื่อแม่น้ำตั้งเป็นชื่อเมืองหรือชื่อแม่น้ำเป็นส่วนหนึ่งของชื่อเมือง และ 2) ลักษณะของแม่น้ำและเกาะไหลของแม่น้ำ

รูปแบบที่ 1) พบมากกว่ารูปแบบที่สอง กล่าวคือ ชาวเยอรมันนิยมนำชื่อแม่น้ำที่ใกล้กับชุมชนมาตั้งเป็นชื่อเมืองสำคัญ ดังอักษรตัวหนาในตัวอย่างชื่อเมืองข้างต้นนั้น เป็นชื่อของแม่น้ำ ซึ่งมีจำนวน 43 ชื่อ ดังต่อไปนี้

Ahr	Dill	Donau	Elbe	Elster	Ems	Ennepe	Eder
Enz	Elm	Erfurt	Fulda	Havel	Inn	Kinzig	Kronach
Lahn	Lech	Leppe	Main	Murr	Neckar	Neisse	Oder
Orla	Spree	Pader	Regen	Rems	Rhein	Rhön	Rott
Ruhr	Sieg	Saale	Saar	Schwalm	Tauber	Traun	Weser
Wetter	Wied	Wuemme					

นอกจากนี้ ยังพบว่าบางเมืองนำชื่อแม่น้ำสองสายที่ไหลผ่านเมืองมาตั้งรวมกันเป็นชื่อเมือง เช่น

Rhein-Erfurt-Kreis	Rhein-Neckar-Kreis	Rhein-Sieg-Kreis
Rhein-Lahn-Kreis	Main-Kinzig-Kreis	Elbe-Elster

ชื่อเมืองข้างต้นประกอบด้วยชื่อแม่น้ำ 2 สาย ในชื่อเมืองโดยเฉพาะแม่น้ำ Rhein (แม่น้ำไรน์) ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลจากภาคใต้ชายแดนประเทศ สวิสเซอร์แลนด์กับเยอรมนีสู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนือและเป็นเส้นพรมแดนระหว่าง เยอรมนีกับประเทศเนเธอร์แลนด์ กล่าวได้ว่าแม่น้ำไรน์เป็นแม่น้ำที่มีความสำคัญ ทั้งต่อการดำรงชีพของประชาชนเยอรมันและมีความสำคัญในฐานะที่เป็นแม่น้ำเชื่อม หลายประเทศเข้าไว้ด้วยกัน (ดูภาพที่ 1 ประกอบ)

รูปแบบที่ 2) ของการนำลักษณะของแม่น้ำหรือสิ่งที่มีสัมพันธ์กับแม่น้ำมาเป็น ชื่อเมือง มีจำนวน 11 ชื่อเมือง ได้แก่ ชื่อเมือง Celle Cham Gifhorn Goslar Hannover Holzminden Höxter Lindau Mayen-Koblenz Mettmann Rostock คำเหล่านี้ ล้วนมีความหมายเชื่อมโยงกับแม่น้ำ โดยหลายคำเป็นคำภาษาชนเผ่า Celts ที่ใช้ภาษา Celtic ซึ่งเป็นภาษาดั้งเดิมของชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้กับแม่น้ำสายต่างๆ ในหลายประเทศของยุโรป เช่น ชื่อเมือง “Celle” มีรากศัพท์มาจากคำศัพท์เก่าในภาษา Celtic คือ คำว่า Kellu หมายถึง การตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ริมแม่น้ำ ชื่อเมือง “Goslar” เกิดจากการนำคำสองคำมาประสมกันเป็นคำโบราณของเยอรมนี คือ คำว่า Gose หมายถึง น้ำที่ไหลเชี่ยว และคำว่า Lar หมายถึง การตั้งถิ่นฐาน ชื่อเมือง “Mettmann” เป็นคำที่สร้างขึ้นใหม่จากคำศัพท์ดั้งเดิมของเยอรมนีคือว่า “Medamana” หมายถึง ส่วนกลางของแม่น้ำที่ไม่ใช้ต้นน้ำหรือปลายน้ำ ชื่อเมือง “Rostock” มาจากการประสม คำสองคำ คือ Ros และ Tok ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกัน หมายถึง บริเวณที่น้ำ แยกออกจากกันเป็นสองสาย เป็นต้น

3.2 ชื่อเมืองที่แสดงความเชื่อมโยงกับต้นกำเนิดแม่น้ำ / ตาน้ำ (Quelle)

ชื่อเมืองที่แสดงถึงแหล่งน้ำที่เป็นต้นแม่น้ำนั้นในภาษาเยอรมนีเรียกว่า Quelle ซึ่งเทียบกับภาษาไทยคือตาน้ำ ต้นน้ำ หรือน้ำผุด ที่เป็นจุดกำเนิดของแม่น้ำและ ลำธารต่างๆ พบว่า มีชื่อเมืองจำนวน 7 เมือง ดังต่อไปนี้

Alzey-worms	Altmarkkreis Salzwedel	Bad Duerkheim
Bad Kissingen	Soest	Weimarer Land
Neustadt An Der Aisch Bad		Windheim

ชื่อเมืองข้างต้นจะพบว่ามีความว่า Bad ปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของชื่อเมือง คำว่า Bad ในภาษาเยอรมันหมายถึง สปา (Spa) ชื่อเมืองที่มีความว่า Bad นำหน้า จึงหมายถึง ต้นน้ำที่น้ำมีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะนำมาดื่มหรืออาบเพื่อสุขภาพด้วย ดังนั้นเมืองเหล่านี้จึงยังคงเป็นเมืองที่มีชื่อเสียงด้านสปาของประเทศเยอรมนี ซึ่งลักษณะต้นน้ำเหล่านี้พบได้ในทุกภูมิภาคของประเทศเยอรมนี ชื่อเมือง "Altmarkkreis Salzwedel" คำว่า Altmark มาจากคำโบราณที่หมายถึงบริเวณเล็กๆ ไม่กว้างมากนัก คำว่า Kreis หมายถึง เมือง และคำว่า Salz หมายถึง เกลือหรือคุณสมบัติของน้ำที่มีความเค็ม ซึ่งชื่อเมืองที่มีรากคำศัพท์เหล่านี้แสดงให้เห็นลักษณะของแหล่งน้ำหรือต้นน้ำที่เป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำหรือลำธาร ดังรูปภาพต่อไปนี้

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Blautopf_Quelle.jpg

รูปภาพที่ 4 ต้นน้ำชื่อ Blautopf ที่เมือง Blaubeuren ในประเทศเยอรมนี

3.3 ชื่อเมืองที่มีความเชื่อมโยงกับเส้นทางผ่านแม่น้ำของคนและสัตว์

นอกจากนี้ยังพบว่ามีความเชื่อมโยงกับชื่อเมืองอื่นๆ ที่มีความเชื่อมโยงกับลักษณะภูมิประเทศที่เป็นแหล่งน้ำ จำนวน 4 เมือง ได้แก่ Fürth Schweinfurt Steinfurt Verden อักษรตัวหนาในชื่อเมืองเหล่านี้ Fürth และ Furt เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน คือ

หมายถึงลำธารน้ำที่เป็นเส้นทางผ่านของคนหรือสัตว์ ไปยังอีกฝากหนึ่งของลำธาร เช่น ชื่อเมือง "Schweinfurt" คำว่า Schwein หมายถึง หมู ดังนั้นชื่อเมืองนี้จึงหมายถึงบริเวณที่หมูหรือเจ้าของคอกหมูใช้เป็นเส้นทางให้หมูเดินข้ามไปยังอีกฟากของฝั่งลำธาร หรือชื่อเมือง Steinfurt คำว่า Stein หมายถึง หิน ดังนั้นชื่อเมืองนี้จึงบอกลักษณะของแหล่งน้ำที่เป็นลำธารและมีหินในลำธารซึ่งจะช่วยให้กระแสน้ำไหลช้าลงและสามารถใช้เป็นเส้นทางในการข้ามฟากแม่น้ำหรือ ลำธารได้ ดังรูปภาพที่ 5 ต่อไปนี้

<http://www.maryvalleycountry.com.au/images/hero-images/Horse-riders-crossing-river.jpg>

ภาพที่ 5 เส้นทางข้ามลำธาร

3.4 ชื่อเมืองที่เชื่อมโยงกับลักษณะของลำธารแคบๆ (Bach)

แม้ว่าชื่อเมืองที่ตั้งตามชื่อของธารน้ำหรือลำธารมาตั้งเป็นชื่อเมืองจะพบไม่มากนัก แต่ก็แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการตั้งถิ่นฐานของคนเยอรมนีกับแหล่งน้ำในลักษณะต่างๆ คำว่าธารน้ำหรือลำธารในภาษาเยอรมนี คือ Bach ดังนั้นจึงพบว่ามีการนำคำนี้ไปเป็นส่วนหนึ่งของชื่อเมือง ซึ่งพบจำนวน 5 เมือง ได้แก่ Ansbach Kulmbach Offenbach Olpe Viersen เช่น ชื่อเมือง "Ansbach" เปลี่ยนมาจากชื่อเดิมคือ Onolzbach ซึ่งทั้งสองคำ คือ Ans และ Onalz ไม่มีความหมายแล้วในปัจจุบัน

ชื่อเมือง “Kulmbach” มีความหมายว่าธารน้ำที่ไหลลงมาจากภูเขาหรือเทือกเขา ชื่อเมือง “Offenbach” เป็นชื่อที่ปรับเปลี่ยนมาจากอดีต คือ คำว่า Auenbach คำว่า Auen หมายถึงบริเวณพื้นที่ที่มีทุ่งหญ้าเป็นเนินกว้าง และลักษณะพื้นที่เช่นนั้นก็มักจะมีลำธารเล็กๆ ไหลผ่านด้วย อย่างไรก็ตามเมื่อเปลี่ยนชื่อเมืองมาเป็น Offenbach ซึ่งคำว่า offen หมายถึง เปิด เปิดเผย ซึ่งไม่ได้มีความหมายเชื่อมโยงกับลักษณะพื้นที่หรือบ่งบอกลักษณะที่มาของลำธารเหมือนดังคำในอดีต ชื่อเมือง “Olpe” มาจากคำโบราณคือ Olapa หมายถึง ลำธารในบริเวณที่เป็นทุ่งราบหรือเนินเขาเล็กๆ แต่ปัจจุบัน คำว่า Olpe ไม่มีความหมายแล้วในภาษาเยอรมนี ชื่อเมือง “Viersen” คำนี้ปัจจุบันไม่พบความหมายในภาษาเยอรมนี แต่ชื่อเมืองนี้มีที่มาจากชื่อเดิม คือ Viers ซึ่งเป็นชื่อลำธารแห่งนี้ในอดีต รูปภาพที่ 6 แสดงลักษณะของลำธารในเยอรมนี

<http://ais.badische-zeitung.de/piece/03/8c/fe/52/59571794.jpg>

รูปภาพที่ 6 ลำธารในประเทศ

3.5 ชื่อเมืองที่เชื่อมโยงกับลักษณะภูมิศาสตร์ที่มีต้นน้ำมาจากภูเขา

นอกจากประเทศเยอรมนีจะมีสภาพภูมิประเทศที่เต็มไปด้วยแม่น้ำแล้ว แม่น้ำเหล่านั้นยังอยู่ติดกับภูเขาหรือเทือกเขาซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำด้วย เทือกเขาที่สำคัญของประเทศ อาทิ เทือกเขาแอลป์ (Alpen) เทือกเขาไอเฟิล (Eifel) เทือกเขาซเปสซาร์ท (Spessart) เทือกเขาเหล่านี้เป็นทั้งต้นน้ำและแหล่งกำเนิดของน้ำที่ไหลลงสู่แม่น้ำสายต่างๆ ที่อยู่ด้านล่าง ชาวเยอรมนีจึงตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณที่ลุ่มหรือเชิงเขาที่มีแม่น้ำไหลผ่าน ซึ่งมี จำนวน 7 เมือง ที่ปรากฏชื่อแม่น้ำกับภูเขาพร้อมกัน ดังนี้

Amberg-Sulzbach	Main-Spessart	Main-Taunus-Kreis
Rhein-Hunsrück-Kreis	Unstruth-Hainich-Kreis	Werra-Meissner-Kreis
Rheinisch-Bergischer-Kreis		

ตัวอักษรตัวหนาในชื่อเมืองข้างต้น คือ ชื่อแม่น้ำ จำนวน 5 สาย ได้แก่ Sulzbach Main Rhein Unstruth และ Werra ดังนั้น การบอกถิ่นที่อยู่อาศัยโดยใช้ชื่อแม่น้ำ แต่เพียงอย่างเดียวจึงอาจจะไม่ชัดเจน เนื่องจากแม่น้ำไรน์ และแม่น้ำไมน์ เป็นแม่น้ำที่ไหลผ่านหลายชุมชนทั้งยังมีความยาวมาก ดังนั้น การบอกตำแหน่งที่อยู่อาศัยของแต่ละชุมชน จึงนำชื่อภูเขาที่ตนเองตั้งถิ่นฐานอยู่และชื่อของแม่น้ำมาตั้งเป็นชื่อเมืองคู่กัน เพื่อบอกตำแหน่งที่อยู่อาศัยของชุมชนตนเองที่ชัดเจนขึ้น

การตั้งชื่อเมืองของเยอรมนีที่นำชื่อแม่น้ำและภูเขามาตั้งคู่กันนี้เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนที่มีการตั้งชุมชนติดกับภูเขาและแม่น้ำ ชื่อเมืองจึงเป็นการบันทึกประวัติของชุมชนในอดีต รูปภาพที่ 7 ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างหมู่บ้านที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ติดกับแม่น้ำและภูเขา ดังต่อไปนี้

<http://r-ec.bstatic.com/images/hotel/840x460/184/18439092.jpg>

รูปภาพที่ 7 หมู่บ้าน Monschau ในเมือง Aachen ประเทศเยอรมนี

หมู่บ้านในรูปภาพที่ 7 คือ หมู่บ้าน Monschau ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณนี้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1198 หรือมากกว่า 800 ปี กล่าวได้ว่าเป็นหมู่บ้านดั้งเดิมที่ยังคงรักษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมของบ้านเรือนที่แสดงอัตลักษณ์ของหมู่บ้านในอดีตของประเทศเยอรมนี ด้วยสภาพที่สมบูรณ์ของบ้านเรือนและภูมิประเทศที่เป็นแม่น้ำและภูเขาที่สวยงาม ดังนั้น รัฐบาลจึงประกาศให้หมู่บ้าน Monschau แห่งนี้เป็นหมู่บ้านมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาจนถึงปัจจุบัน

3. บทส่งท้าย

การตั้งชื่อเมืองต่างๆ ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีการตั้งชื่อเมืองที่แสดงความเชื่อมโยงกับแม่น้ำสายหลัก เช่น Rhein ซึ่งเป็นแม่น้ำขนาดใหญ่ที่มีผู้คนตั้งถิ่นฐานอยู่หนาแน่น เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่ง นอกจากนั้นการตั้งชื่อเมืองยังมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับต้นแม่น้ำและตลิ่งน้ำ ตลอดจนมีการตั้งชื่อเมืองที่สัมพันธ์กับเส้นทางการผ่านของคนและสัตว์ สัมพันธ์กับแหล่งน้ำที่เป็นลำธารแคบๆ และสัมพันธ์

กับแหล่งน้ำที่มีต้นน้ำมาจากภูเขา ซึ่งการตั้งชื่อทั้งหมดนี้ถือเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน ชื่อเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ สภาพพื้นที่ ภูมิประเทศ ประวัติศาสตร์ และการตั้งถิ่นฐานของผู้คนชุมชนในแต่ละสมัยซึ่งแสดงให้เห็นผ่านการให้ความสำคัญกับแม่น้ำ ลำธาร ต่างๆ ที่ยังคงอัตลักษณ์ทางภาษาของชื่อเมืองมาจนปัจจุบัน

ชื่อสถานที่หรือชื่อเมืองนอกจากจะมีหน้าที่ดังที่ Helleland (2002) ได้กล่าวไว้แล้ว ชื่อเมืองยังบอกถึงสภาพพื้นที่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ชุมชน และการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในแต่ละช่วงสมัย ประเทศเยอรมนีเป็นประเทศที่มีสภาพภูมิประเทศที่เต็มไปด้วยแม่น้ำ ภูเขา ทั่วทุกภาคของประเทศ การบ่งบอกตำแหน่งที่อยู่ของชุมชนในประเทศเยอรมนีนิยมนำชื่อแม่น้ำ ภูเขา มาตั้งเป็นชื่อเมือง ซึ่งสอดคล้องกับงานของ สุพัตรา จิรนนทนาภรณ์ และ อัญชลี สิงห์น้อย (2547) ที่ได้ศึกษาชื่อหมู่บ้านหรือภูมินามในจังหวัดอุดรธานี และพบว่าชื่อหมู่บ้านส่วนใหญ่มีโครงสร้างความหมายสัมพันธ์กับชื่อแหล่งน้ำ แม่น้ำ มากที่สุด ผลการศึกษาวิจัยยังสอดคล้องกับงานของ สุจริตลักษณ์ ดีผดุง (2543,2544) ที่ศึกษาชื่อหมู่บ้านในจังหวัดนครปฐม ในภาคกลางของไทย และศึกษาชื่อหมู่บ้านในภาคตะวันตกของประเทศไทย ในประเด็นเรื่องที่มาของภาษาในการตั้งชื่อหมู่บ้าน ดังที่สุจริตลักษณ์ เสนอผลการวิจัยว่าชื่อหมู่บ้านในภาคตะวันตกนั้นสัมพันธ์กับภาษาพูดของชาวบ้าน ซึ่งภาคตะวันตกมีการใช้ภาษาท้องถิ่นของกลุ่มชาวมอญ ลาว และภาษาท้องถิ่นภาคตะวันตก ดังนั้น จึงพบว่ามีชื่อหมู่บ้านที่มาจากภาษาท้องถิ่น ในทำนองเดียวกันชื่อเมืองในประเทศเยอรมนีก็พบว่ามีการใช้คำภาษาท้องถิ่น ซึ่งเป็นคำศัพท์ของกลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งแตกต่างจากภาษาเยอรมนีที่ใช้ในปัจจุบัน ดังนั้น จึงพบว่าชื่อเมืองจำนวนหนึ่งไม่สามารถสืบหาความหมายได้เนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนการเขียนสะกดและการออกเสียง จากภาษาท้องถิ่นในอดีต

การศึกษาชื่อเมืองหรือชื่อสถานที่ (Place name) เป็นประเด็นที่มีการศึกษาอย่างกว้างขวางในประเทศไทยและต่างประเทศ อย่างไรก็ตามยังมีอีกหลายประเด็นที่ควรนำมาศึกษา เช่น ควรมีการศึกษาชื่อเมืองในประเทศไทยทุกภูมิภาคเพื่อให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างของแต่ละภูมิภาค ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงสภาพ

ภูมิภาคของแต่ละภูมิภาคอย่างไร ทั้งยังควรมีการศึกษาชื่อหมู่บ้านที่แสดงลักษณะภาษาชาติพันธุ์ ภาษาถิ่น เพื่อให้เข้าใจความหมายของชื่อเหล่านั้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน สภากงภูมิภาคสตรีในท้องถิ่นต่างๆ ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- สุจิตลักษณ์ ดีผดุง. (2544). **ชื่อหมู่บ้านในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย**. รายงานวิจัย สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุจิตลักษณ์ ดีผดุง. (2543). **ชื่อหมู่บ้านในจังหวัดนครปฐม**. วารสารภาษาและวัฒนธรรม. 19(1): 51– 76.
- สุภัตรา จิรนนทนาภรณ์ และ อัญชลี สิงห์น้อย. (2547). **โครงสร้างภาษาภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดอุตรดิตถ์**. มนุษยศาสตร์. 21(2) :1-16.
- Helleland, Botolv. (2002). **The Social and Cultural Value of Place names**. 8th United Nations Conference on the Standardization of Geographical Name. 27th August – 5 September 2002. Berlin. (Arrived at http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/8th-uncsgn-docs/crp/8th_UNCSGN_econf.94_crp.106.pdf) 24th November 2016
- Helleland, Botolv. (2012). **Place Names and Identities**. Oslo Studies in Language. 4(2): 96-117.
- Oster, Uwe A. (2007). **Flüsse in Deutschland**. Eine Kulturgeschichte: Darmstadt.

รูปภาพ

- <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/df/Germanymap2.png>
(เข้าถึง 4 กุมภาพันธ์ 2560)
- <http://www.wissen.de/sites/default/files/styles/lightbox/public/wissensserver/jadis/incoming/594220.jpg> (เข้าถึง 4 กุมภาพันธ์ 2560)
- <http://www.wissen.de/sites/default/files/styles/lightbox/public/wissensserver/jadis/incoming/594220.jpg> (เข้าถึง 4 กุมภาพันธ์ 2560)
- https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Blautopf_Quelle.jpg
(เข้าถึง 4 กุมภาพันธ์ 2560)
- <http://www.maryvalleycountry.com.au/images/hero-images/Horse-riders-crossing-river.jpg> (เข้าถึง 4 กุมภาพันธ์ 2560)

<http://ais.badische-zeitung.de/piece/03/8c/fe/52/59571794.jpg>

(เข้าถึง 4 กุมภาพันธ์ 2560)

<http://r-ec.bstatic.com/images/hotel/840x460/184/18439092.jpg>

(เข้าถึง 4 กุมภาพันธ์ 2560)